

СОЦЫЯКУЛЬТУРНАЯ СПЕЦЫФІКА ФУНКЦЫЯНАВАННЯ ВОЛЬНАЧАСАВАЙ СУБКУЛЬТУРЫ ГОРАДА

Т. А. Марозава, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

Гарадскі фальклор з'яўляецца адной з яркіх праяў гарадской культуры. На сённяшні дзень гэта, бадай, самы актуалізаваны спосаб выяўлення творчых патэнцый гарадскога насельніцтва. Да пачатку 90-х гг. XX ст. айчынныя фалькларысты не ставілі сваёй задачай не толькі вывучэнне, але і запіс твораў, носьбітамі якіх з'яўляюцца гараджане, і, наадварот, ахвотна фіксавалі творы ў прадстаўнікоў вясковага насельніцтва, нават калі гэта былі рускамоўныя застольныя тэксты савецкай эпохі. Айчынная акадэмічная фалькларыстыка звярнула ўвагу на гэтую з'яву толькі ў другой палове 2000-х гадоў. Значна раней, у другой палове 1990-х гг. XX ст., гарадскім фальклорам зацікавілася ўніверсітэцкая навука. Напачатку гэта праявілася ў збіральніцкай дзейнасці (запісы і даследаванні студэнтаў і выкладчыкаў філалагічнага факультэта БДУ, часткова – БДПУ імя М. Танка), а ў сярэдзіне 2000-х – і ў спробе навуковага асэнсавання сабраных матэрыялаў. Тым не менш, айчынная навука толькі пачынае вывучэнне феномену гарадскога фальклору, чаго нельга сказаць пра рускую фалькларыстыку, у якой гэты аб'ект вывучэння ужо 15 год з'яўляецца адным з напрамкаў даследавання (МДУ імя М. Ламаносава, рэгіянальны ВНУ). Рускімі вучонымі назапашаны дастатковы вопыт у тэарэтычным вызначэнні з'яў сучаснага гарадскога фальклору, усе набыткі якога заснаваны найперш на выкарыстанні паняцця субкультуры. Па меркаванні Т. Б. Шчапанскай, субкультура – гэта камунікатыўная сістэма, здольная да самаўзнаўлення ў часе [2, с. 27]. Дадзеная камунікатыўная сістэма мае наступныя складнікі:

- сацыяльны ўзровень, які ўключае сувязі (іх тыпы, канфігурацыі і інш.) і супольнасці (структуры), зададзеныя гэтай культурай, а таксама мадэлі паводзін, нормы і рытуалы, якія падтрымліваюць гэтыя структуры;
- знакавы ўзровень, які фіксуе ўласна культурны код: сімваліку, ідэалогію, карціну свету.

Такая мадэль дазваляе фіксаваць у палявых умовах і ўлічваць у працэсе апісання максімальную колькасць канкрэтных асаблівасцей культуры, уяўляючы іх суадносіны ў рамках цэлага (культуры як камунікатыўнай сістэмы), а таксама дапамагае супаставіць матэрыялы па розных субкультурах [2, с. 28].

Праведзены намі аналіз матэрыялаў рэгіянальнага архіва вучэбна-навуковай лабараторыі беларускага фальклору БДУ (далей – ВНЛ БФ БДУ) з боку суаднясення дадзенай матрыцы да вывучэння гарадскога

фальклору паказаў, што выкарыстанне паняцце “субкультура” да розных аб’яднанняў вельмі шырокае. На нашу думку, варта ўвесці ва ўжытак відавое драбленне “субгрупа” у дачыненні да канкрэтных суполак, аб’яднанняў па інтарэсах, месцах баўлення часу, прафесійнай дзейнасці і г. д. Адпаведна ў нашым разуменні субкультура – гэта камунікатыўная сістэма, якая ўключае ў сябе ад адной да некалькіх субгруп. У сувязі з гэтым, напрыклад, да субкультур горада на сённяшні дзень можна аднесці полаўзроставаю, вольначасавую, карпаратыўна-прафесійную, рэлігійную. У межах полаўзроставай маладзёжнай субкультуры вылучаюцца субгрупы ўласна маладзёжная (студэнцкая, армейская) і дзіцячая; у вольначасавай – субгрупы фанацкая, байкерская, рэпаўская, талкіеністы, геймеры, турысты, парашутысты і інш.; у карпаратыўна-прафесійнай – камп’ютарная, блатная, лагерная, экстрэмальная (альпіністы, спелеолагі, пажарнікі), спартыўная і інш.; у рэлігійнай – праваслаўная, каталіцкая, пратэстанцкая, іудзейская, мусульманская і інш. На нашу думку, дадзены падзел палягчае вывучэнне ўнутрысістэмных сувязей, якія “падтрымліваюць” існаванне канкрэтнай субкультуры.

Да вольначасавай субкультуры адносяцца суполкі і аб’яднанні па інтарэсах, у аснове якіх закладзена філасофія баўлення вольнага часу. Ёй уласцівы шэраг спецыфічных соцыякультурных рыс. Па-першае, узроставы падзел тут асаблівага значэння не мае. Галоўнае, каб члены групойкі былі СВАЕ, гэта значыць падзялялі нормы і правілы паводзін у пэўных сітуацыях па-за межамі і ўнутры аб’яднання. Праўда, названая рыса не ва ўсіх аб’яднаннях вытрымліваецца строга. Так, для асяроддзя турыстаў яна з’яўляецца вонкавай. Неабходнасць, напрыклад, апрацаваць ў паходзе па-спартыўнаму звязана не з рэгламентам паводзін, а, хутчэй, са зручнасцю ў пераадоленні добраахвотна прынятых выпрабаванняў (хадзіць пешшу, цягнуць на сабе рэчы і інш.). У гэтых умовах жаданне ісці ў ботах на высокім абцасе не вітаецца. Зусім іншая сітуацыя ўзнікае пры адпачынку ў гатэлі каля мора па прынцыпе “усё ўключана”, калі не вітаецца прыходзіць на вячэру ў рэстаран у купальных гарнітурах і сланцах. Некаторыя даследчыкі (К. Э. Шумаў, А. В. Абанькава [1]) уключаюць у дадзенае паняцце “традыцыі турыстаў” і прафесійную дзейнасць альпіністаў і спелеолагаў (часцей за ўсё – геолагаў), а таксама спартсменаў, якія займаюцца горным, водным, спелеа- і пешым турызмам, і прафесіяналаў, для якіх адным са спосабаў прафесійнай дзейнасці з’яўляецца экспедыцыя (напрыклад, археолагаў). На нашу думку, такое аб’яднанне некалькі грувасткае, хаця і мае рацыю, таму што ў плане стэрэатыпаў паводзін названая група сапраўды маюць кропкі судакранання. Тым не менш, нам падаецца некарэктным аб’ядноўваць прафесіяналаў і прафесіяналаў турыстычнай дзейнасці у адну групу па прычыне рознай ступені падрыхтоўкі і адпаведнай нятоеснасці ўзнаўлення тэкстаў акцыянальнай і вербальнай традыцыі. Таму пералічаныя вышэй

прафесійныя групы мы лічым мэтазгодным разглядаць у структуры прафесійна-карпаратыўнай субкультуры. Паняцце “традыцыі турыстаў” для нас будзе ўключаць толькі творы, рытуалы і стэрэатыпы паводзін, характэрныя для асяроддзя турыстаў-любіцеляў.

Для субгрупы фанатаў, наадварот, нормы паводзін абумоўлены сітуацыяй у адпаведнасці з унутранымі патрэбамі, найперш звязанымі з аб’ектам жарснага пакланення: выказаць яму падтрымку, спачуванне, а калі і горыч (напрыклад, ад пройгрышу ў матчы і інш.).

Па-другое, вольначасавая субкультура ў большай або ў меншай ступені звязана з фарміраваннем так званых “адасобленых” традыцый, якія імкнуцца да культурнай ізаляцыі і, адпаведна, маюць патрэбу ў ідэнтыфікацыі і самаідэнтыфікацыі. Аднак у адрозненне, напрыклад, ад прафесійна-карпаратыўнай субкультуры тут ступень закрытасці значна слабейшая. Пры жаданні любы зацікаўлены можа быць прыняты ў асяроддзе, напрыклад, геймераў ці парашутыстаў, – іншая справа, што не кожны зможа на роўных ці амаль на роўных уступаць у зносіны з іншымі членамі аб’яднання, калі не мае адпаведных ведаў ці навыкаў (валодаць камп’ютарам, здзяйсняць скокі з парашутам ці вучыцца гэтаму).

Па-трэцяе, імкненне да “адасобленасці” традыцый непазбежна звязана з імкненнем субгруп да пранікальнасці сваіх межаў, якая прадугледжвае цыркуляцыю вусных твораў за іх асяроддзем. Гэта свайго роду рэклама, якая дазваляе прыцягваць у свае шэрагі зацікаўленых, хаця самі інфарманты сцвярджаюць, што не ставяць сваёй мэтай непасрэднае прыцягненне ў суполку новых членаў. Тым не менш, з гэтага вынікае яшчэ адна, чацвёртая рыса – лёгкасць і хуткасць распаўсюджвання твораў па ўсёй краіне (і ў вуснай, і ў пісьмовай формах) дзякуючы даступнасці сучасных тэхнічных сродкаў гуказапісу і перадачы інфармацыі. Праўда, дадзеная асаблівасць у большай або ў меншай ступені распаўсюджваецца і на іншыя субкультуры (маладзёжную, карпаратыўна-прафесійную, рэлігійную), што і зразумела з улікам інфармацыйнага патэнцыялу Інтэрнета.

Такім чынам, соцыякультурная спецыфіка функцыянавання вольначасавай субкультуры горада абумоўлена, з аднаго боку, агульнымі для гарадскога фальклору ўмовамі бытавання (фарміраванне “адасобленых” традыцый, імкненне да ідэнтыфікацыі і самаідэнтыфікацыі членаў аб’яднанняў, распаўсюджанне твораў дзякуючы сучасным тэхнічным набыткам), з другога – мае адметнасці, звязаныя з філасофіяй баўлення вольнага часу (адсутнасць узроставых перашкод, магчымасць далучэння зацікаўленых без строгага адбору прэтэндэнтаў, няўласна рэклама сваёй творчай прадукцыі праз Інтэрнет і іншыя сродкі перадачы інфармацыі).

1. Шумов, К. Э. Фольклор и обряды туристов / К. Э. Шумов, Е. В. Абанькова // Современный городской фольклор: сб. ст. / редкол.: А. Ф. Белоусов [и др.]. – М., 2003.

2. Щепанская, Т. Б. Традиции городских субкультур / Т. Б. Щепанская // Современный городской фольклор : сб. ст. / редкол.: А. Ф. Белоусов [и др.]. – М., 2003. – С. 27 – 33.